

1933 Avusturya'sında Türklerden Kurtuluş Kutlamaları [Türkenbefreiungsfeier]: Tarihsel Arka Plan ve Türkiye'deki Yansımaları*

*The 1933 Austrian 'Liberation from the Turks' Celebrations [Türkenbefreiungsfeier]: Historical
Context and Repercussions in Turkey*

MAKALE BİLGİSİ

ARTICLE INFO

Araştırma Makalesi Research Article

Sorumlu yazar:
Corresponding author:

Mustafa Berat Keskin

mustafaberatkeskin@gmail.com

Başvuru/Submitted:
9 Eylül 2024

Kabul/Accepted:
22 Kasım 2024

DOI: [10.20860/ijoses.1545716](https://doi.org/10.20860/ijoses.1545716)

Atıf/Citation:

Keskin, M. B. "1933 Avusturya'sında Türklerden Kurtuluş Kutlamaları [Türkenbefreiungsfeier]: Tarihsel Arka Plan ve Türkiye'deki Yansımaları", *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 22 (2024):81-93.

Benzerlik / Similarity: 1

*Bu çalışma Viyana Üniversitesi, Tarih ve Kültür Araştırmaları Fakültesi, Tarih Anabilim Dalı'nda, Doç. Dr. Erwin A. Schmid danışmanlığında, Mustafa Berat Keskin tarafından 'Die diplomatischen Beziehungen zwischen Österreich und der Türkei in der Zwischenkriegszeit' başlığı ile tamamlanarak 18.09.2024 tarihinde savunulan doktora tezinden üretilmiştir.

Öz

İki Dünya Savaşı arası dönemde (1918-1939), Avrupa, siyasi istikrarsızlık ve otoriter rejimlerin yükselişi ile büyük güçler arasındaki gerilimlere sahne olmuştur. Bu dönemde Türkiye ve Avusturya, uluslararası gerginliklere rağmen diplomatik ilişkilerini genellikle olumlu bir şekilde sürdürmüştür. Ancak, 1933'te Viyana'da gerçekleştirilen Türklerden Kurtuluş Kutlamaları, bu ilişkiler üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. Avusturya, Almanya'nın ilhak tehdidi ve Sovyetler Birliği'nin Bolşevik propagandası arasında sıkışmışken, II. Viyana Kuşatması'nın 250. Yıldönümü üzerinden yeni bir düşman algısı yaratılmaya çalışılmıştır. Bu kutlamalar, Avusturya'da ulusal bir bilinç oluşturmaya ve bağımsızlığı vurgulamayı amaçlamıştır. 1933'te yapılan kutlamalar, Mayıs ayında yapılan ilk etkinliklerin ardından, 7-12 Eylül tarihlerinde hükümet ve kilise iş birliğiyle daha geniş kapsamlı bir şekilde düzenlenmiştir. Eylül ayındaki bu etkinlikler sırasında beklenildiği gibi Türk karşıtı bir atmosfer oluşmamış, aksine Avusturyalı yetkililer organizasyonda dikkatli ve temkinli bir yaklaşım sergilemiştir. Sonuç olarak kutlamalar bir propaganda aracı olmaktan öteye geçememiş ve halk üzerinde hükümetin umduğu etkiyi yaratamamıştır. Bu çalışma, söz konusu kutlamaların planlanmasında etkili olan dinamikleri ve Türkiye'nin konuya yaklaşımını ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Avusturya, Engelbert Dollfuss, Wilhelm Miklas, 1933, Avusturya Türkiye Diplomatik İlişkileri.

Abstract

During the interwar period (1918-1939), Europe experienced political instability and the rise of authoritarian regimes, alongside growing tensions between major powers. Turkey and Austria generally maintained positive diplomatic relations during this period despite international tensions. However, the Celebrations of Liberation from the Turks in Vienna in 1933 harmed these relations. Austria caught between the threat of annexation by Germany and Soviet Bolshevik propaganda, attempted to create a new perception of the enemy by commemorating the 250th anniversary of the Second Siege of Vienna. These celebrations aimed to foster national consciousness and emphasize independence within Austria. The 1933 celebrations, following initial events in May, were expanded and organized on a larger scale from September 7-12 in cooperation with the government and the church. Contrary to expectations, the September events did not foster an anti-Turkish atmosphere. On the contrary, Austrian officials adopted a careful approach during the organization. As a result, the celebrations failed to transcend their role as a mere propaganda tool and did not create the desired impact on the public. This study examines the dynamics that influenced the planning of these celebrations and Turkey's approach to the matter.

Keywords: Austria, Engelbert Dollfuss, Wilhelm Miklas, 1933, Austria-Turkey Diplomatic Relations.

Giriş

Birinci Dünya Savaşı'nda yenilgiye uğrayan Osmanlı ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu arasındaki diplomatik ilişkiler Mondros Mütarekesi sonrası kesilmişti. 28 Ocak 1924'te imzalanan dostluk antlaşmasıyla ise diplomatik ilişkiler artık iki imparatorluk arasında değil Türkiye ve Avusturya Cumhuriyetleri arasında yeniden tesis edildi. İki devlet arasındaki diplomatik görüşmeler yeni başkent Ankara'ya taşınan Türk Dışişleri Bakanlığı'nın İstanbul'daki – Dersaadet Murahhaslığı'nın – temsilcisi Adnan Bey ve daha önce Osmanlı İmparatorluğu'nda çeşitli diplomatik görevlerde bulunmuş ve o dönem Avusturya'nın Sofya elçisi bulunan August Kral arasında gerçekleşti. Görüşmelerin ardından, Kral, Kasım 1924'te Avusturya tarafından Türkiye'ye atanan ilk elçi olarak göreve başlamış, Türkiye ise Erzincan Milletvekili Mehmet Hamdi (Arpağ) Bey'i Temmuz 1925'te Avusturya'daki elçisi olarak görevlendirmiştir.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında şekillenen yeni dünya düzeni hem Türkiye hem de Avusturya Cumhuriyeti için ulus devlet olma zorunluluğunu doğurmuştur. Türkiye'de Kurtuluş Savaşı'nın birleştirici ruhu bu dönüşümde belirleyici bir rol oynarken, Avusturya millî kimliğini geçmişteki tarihî olaylara referansla yeniden inşa etme yolunu seçti. Bu çabaların en somut örneği, 1933'teki II. Viyana Kuşatması'nın 250. yıl dönümünün anılmasıdır. Aslında 1924 yılında başlayan diplomatik ilişkilerden bu yana iki devlet arasındaki temaslar oldukça sağlıklı bir zeminde ilerlemekteydi. Türkiye, modern ve laik yeni bir ulus devlet olma yolunda ilerlerken tecrübesine başvurduğu ülkelerden biri de Avusturya olmuş, başta Clemens Holzmeister, Ernst Egli ve Heinrich Krippel gibi birçok Avusturyalı Türkiye'de çeşitli eserler tasarlamaya başlamışlardı. Örneğin Holzmeister Millî Savunma Bakanlığı (1927-31) ile işe başlarken (Egli, 2017, s. 27), Egli, Devlet Müzik Konservatuarı'nı (1927-29), (Bozdoğan, 2020, s. 95), Heinrich Krippel ise İstanbul'da Sarayburnu için Türkiye'deki ilk Atatürk heykelini vücuda getirmiştir (1926), (Dere, 2020, s. 117).

İki savaş arası dönemde Avusturya (1919-1938), ideolojik olarak büyük bir parçalanma sürecinin içinde bulunuyordu. İmparatorluğun sona ermesiyle birlikte, Avusturya'da bir ulus-devlet inşa edilmesi gerektiği dönemde, ülkenin iç yapısı siyasi kutuplaşmalarla şekillenmişti. 1929 yılında patlak veren Büyük Buhran, Avusturya'nın ekonomik dengesini altüst etmiş ve toplumsal huzursuzlukları daha da derinleştirmişti. Ekonomik krizin etkisiyle, Mayıs 1931'de Avusturya'nın en büyük ikinci bankası Creditanstalt iflas etti. Bu, sadece finansal bir çöküş değil, aynı zamanda halkın devlete olan güveninin ciddi şekilde zedelenmesi anlamına geliyordu. Ekonomik darboğazın ardından, 1929-1932 yılları arasında Avusturya, sürekli olarak hükümet değişiklikleri ve siyasi belirsizliklerle karşı karşıya kalmıştı. Neticede Mayıs 1932'de Avusturya'da hiç beklenmedik bir tercih olan Engelbert Dollfuss Federal Cumhurbaşkanı Wilhelm Miklas tarafından yeni hükümeti kurmakla görevlendirildi. Dollfuss'un yönetimi, Avusturya'da faşizmin kendine özgü bir biçimini benimsemiş, iç siyasette radikal bir dönüşüm süreci başlatmıştır. Dollfuss'un öncelikli hedefi, Almanya'nın Nazi etkisine karşı Avusturya'nın bağımsızlığını korumaktı. Bu bağlamda, Almanya'ya karşı dengede durmak için faşist İtalya ile güçlü bir ittifak kurma yoluna gitmiştir. Dollfuss, sadece içerdeki siyasi yapıyı değil, aynı zamanda dış politikayı da İtalya ile yakınlaşarak yeniden şekillendirmiştir. Ona göre, Avusturya'nın varlığını sürdürebilmesi ve Almanya'nın baskılarına karşı dayanabilmesi için İtalya'nın askeri desteği şarttı (Sachar, 2017, s. 192-196). Bu dışa dönük strateji, Avusturya'nın yalnızca iç sorunlarıyla değil, aynı zamanda uluslararası güç dengeleriyle de doğrudan ilişkili hale gelmesine yol açmıştır.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında, Avusturya'da Almanya'ya dahil olma fikri güçlü bir şekilde varlığını koruyordu. Ülke, Kasım 1918'de henüz bağımsızlık kazanmadan önce kendisini "Alman

Avusturya" (Deutschösterreich) olarak ilan etmiş ve Almanya'nın doğal bir parçası olarak görmüştü. Ancak bu yaklaşım, İtilaf Devletleri tarafından kesin bir şekilde reddedildi. Saint-Germain Antlaşması (10 Eylül 1919) ile Avusturya'nın resmi adı "Avusturya Cumhuriyeti" olarak kabul edildi ve Almanya ile birleşmesi engellendi. Bu durum, Avusturya'yı istemeden de olsa bağımsız bir devlet konumuna soktu. Bununla birlikte, Almanya'ya bağlanma fikri özellikle Nasyonal Sosyalistler başta olmak üzere belirli siyasi gruplar arasında etkisini sürdürdü ve Mart 1938'de gerçekleşen Anschluss'a (Almanya'nın Avusturya'yı ilhakı) kadar Avusturya siyasetinde belirgin bir tema olmaya devam etti. Bu perspektif, Dollfuss yönetiminin Almanya'nın nüfuzuna karşı Avusturya'nın bağımsızlığını koruma çabasını anlamak için de önemli bir zemin sunmaktadır. Dollfuss'un İtalya ile kurduğu ittifak, Almanya'ya yönelik bu tehdidin bertaraf edilmesine yönelik stratejik bir girişim olarak değerlendirilebilir.

1. Mayıs 1933'teki Türklerden Kurtuluş Kutlamaları

1933 yılında Avusturya'nın siyasi bağımsızlığını ve egemenliğini vurgulamak amacıyla düzenlenen *Türklerden Kurtuluş Kutlamaları*, Mayıs ayında Heimatschutz – paramiliter Avusturya İç Güvenlik Teşkilatı – tarafından organize edilen resmi törenlerle başlamış ve Eylül ayında gerçekleştirilecek kapsamlı anma etkinliklerinin bir ön hazırlığı niteliği taşımıştır. Resmi kutlamaların aksine, nasyonal sosyalistler ve sosyal demokratlar, aynı dönemde kendi karşı etkinliklerini düzenlemiş, bu törenler hükümetin egemenlik vurgusundan ziyade kendi ideolojik söylemlerine hizmet etmiştir. Dolayısıyla, Mayıs ayındaki kutlamalar, yalnızca tarihsel bir zaferin anılması değil, Avusturya'daki farklı siyasi gruplar arasındaki rekabetin bir yansıması olarak da dikkat çekmiştir. Heimatschutz'un etkinliği, devletin bağımsızlık iddiasını öne çıkarırken, diğer grupların faaliyetleri, ülkenin siyasi ve toplumsal bölünmüşlüğüne gözler önüne sermiştir. Kutlamalar Eylül 1933'te yapılacakken neden Mayıs ayında ayrı bir organizasyon yapıldığı ise açık değildir; zira Osmanlı ordusuna karşı kazanılan zaferin yıl dönümü 12 Eylül 1683'tür ve Mayıs ayıyla herhangi bir tarihsel bağlantı söz konusu değildir. Dönemin siyasi kampları arasında artan güç mücadelesi bunun sebebi olabilir; Adolf Hitler'in Almanya'da iktidarı ele geçirmesi ve Avusturyalı nasyonal sosyalistlerin giderek güçlerini artırmaları (1930 yılından itibaren her yıl üye sayılarını ikiye katlıyorlardı) Dollfuss'u harekete geçmek zorunda bırakmıştır (Dallinger, 2023a).

14 Mayıs'ta düzenlenecek resmî '*Türklerden Kurtuluş Kutlamaları*'na karşı Avusturyalı Nasyonal Sosyalistlerin karşı etkinliği bir gün önce, 13 Mayıs 1933'te düzenlenecekti. Dollfuss Hükümeti söz konusu program için sadece Viyana'nın 17. Bölgesi Hernals'ta bulunan Engelmann Arena'nın kullanılmasına izin verdi ve programı gözlemlemesi için bir polis memurunu görevlendirdi. Ayrıca mevcut siyasi durumla ilgili yorum yapmak yasaklandı. Engelmann Arena'daki ilk konuşmacı Viyana'nın Nazi bölge lideri (Wiener Gauleiter) Alfred Eduard Frauenfeld oldu. Frauenfeld konuşmasında şu ifadeleri kullanmıştı: *Atalarımıza layık olduğumuzu kanıtlayacağımızı söylerken herkesin duygularını ifade ettiğime inanıyorum. Onlar nasıl düşmanı Viyana kapılarından kovup Alman halkına özgürlük kazandırdıysa, biz de aynısını yapmak ve ister fes ister horoz kuyruğu taksınlar, Viyana'yı Asya'nın temsilcilerinden kurtarmak istiyoruz.* Frauenfeld '*horoz kuyruğu*' ifadesiyle, ertesi sabah Schönbrunn Sarayı Parkı'nda resmi '*Türklerden Kurtuluş Kutlamaları*'nı düzenleyecek, Heimatschutz'un şapka süslemesine atıfta bulunuyordu. Organizasyonun içeriği tam bir Nazi propagandasına dönüşmüştü. Programa Hitler Almanyası'ndan katılan Bavyera Adalet Bakanı Hans Frank Adolf Hitler'i yeni '*Türklerden kurtarıcı*' olarak övmüş, Prusyalı mevkidaşı Hanns Kerrl ise Almanya ve Avusturya'daki '*halk yoldaşları*' arasında içsel bir bağ olduğunu iddia etmişti:

‘Tanrı bizi kanımızla birleştirdi ve kan gerçekte insanların eylemlerinin ve iradelerinin belirleyicisidir.’ Neue Freie Presse gazetesi 13 Mayıs’ta yayımlanan baş makalesinde, Engelmann Arena’daki organizasyonda 1683 ile 1933 arasında paralellikler aranacağını ummuştu. Ancak İkinci Viyana Kuşatması ile Nasyonal Sosyalizm adına yapılan propagandalar arasında hiçbir benzerlik yoktu (Ganahl, 2022, s. 70-72).

Programı gözlemek üzere hükümet tarafından görevlendirilen polis memuru Almanya’dan gelen konuşmacıları defalarca uyarılmıştı, lakin bu durum sadece izleyicilerin daha fazla alkışlamasına sebep olmuştur. Neticede Viyana’ya zaten *‘hoş karşılanmayan bir misafir’* olarak gelen Hans Frank Avusturya’nın iç işlerine karıştığı gerekçesiyle sınır dışı edildi (Der Minister Besuch in Graz, 1933, s. 2). Almanya’daki Hitler hükümetinin bu duruma tepkisi ise ekonomik bir yaptırım önlemi olarak meşhur *‘bin mark yasağı’*nı (Tausend-Mark-Sperre) çıkarmak olmuştur. Artık Avusturya’ya seyahat etmek isteyen Alman vatandaşları evvela 1000 mark ödeyeceklerdi (bugün takriben 4000€’ya tekabül ediyor). Bu durum, özellikle Eylül ayındaki organizasyon sırasında Avusturya turizmi için ciddi kayıplara neden oldu (Dallinger, 2023b).

Avusturya’da vuku bulan gelişmeler hem Berlin hem de Viyana’daki Türk diplomatik temsilcilikleri tarafından yakın takip altındaydı. Türkiye’nin Berlin Büyükelçisi Kemalettin Sami Bey, Hariciye Vekaleti’ne yazdığı bir raporda Hans Frank’ın Türkler aleyhine söylemlerini yorumlarken söz konusu kişinin Türklüğü küçük düşürmek ve Türk millî hislerini incitmek gibi bir amacı olmadığını belirtmiştir. Kemalettin Sami Bey’e göre Frank, Dollfuss hükümetine saldırmak için bu programı bir fırsat bilmiş ve bunu alenen yapamayacağı için *‘Türkler’* kelimesini siyasi rakiplerini nitelenmek için kullanmıştı (TDA, 501/32063-126201-3). Dollfuss hükümeti yaşananların ardından 19 Haziran 1933’te Avusturyalı nasyonal sosyalistlerin faaliyetlerini yasaklama kararı almıştır.

14 Mayıs 1933’teki resmî *‘Türklerden Kurtuluş Kutlamaları’* ise Heimatschutz tarafından, Habsburglar’ın yazlık ikametgahı olan Schönbrunn Sarayı’nın¹ parkında düzenlenecekti. Organizasyonun fikir babası Heimatschutz lideri Ernst Rüdiger Starhemberg’di. Starhemberg, Dollfuss’a propaganda amaçlı bir asker gösterisi önermiş ve İtalya’nın faşist başbakanı Benito Mussolini’den de mali destek sağlamıştı. Hatta hükümet mevcut yürüyüş yasağına rağmen 12 Mayıs 1933’te bu programa istisnalar getirilmesine müsaade etmişti. Programda Şansölye Engelbert Dollfuss’un yanı sıra Viyana İç Güvenlik Teşkilatı lideri ve Güvenlik Bakanı Emil Fey ve Heimatschutz lideri Ernst Rüdiger Starhemberg konuşmacı olarak yer almıştı. Emil Fey’e göre Viyana, Türk savaşları sırasında olduğu gibi tehdit altındaydı, ancak o zaman da şimdi olduğu gibi Avusturya’yı koruyacak bir Starhemberg vardı (1683’te Viyana’nın şehir komutanı olan Ernst Rüdiger von Starhemberg’e atıfta bulunuyor). Starhemberg ise konuşmasında Avusturya’nın bir kurtarıcıya ihtiyacı olduğunu belirterek Dollfuss’a hitaben: *‘Bu kurtarıcı olun ve Avusturya’yı kurtarmak için yola çıktığımızda her şeyin sizinle birlikte gideceğine ve her şeyin sizinle olacağına ikna olun’* diye seslenmişti. Son konuşmacı olarak söz alan Dollfuss ise Viyana’daki Bolşevik ve Nasyonal Sosyalist propagandalara atıfta bulunarak şöyle demişti: *‘Bugün düşman karşımıza herhangi bir siper ya da tel örgü ile sınırlandırılmış olarak çıkmıyor. Savaştan sonra (I. Dünya Savaşı’nı kastediyor) düşman halkın içine nüfuz etmiştir. Yabancı bir ruh ve yabancı fikirler halkımızın içine yerleşmiş ve tahribat yaratmıştır.’* Kutlamalar Heimatschutz’un hava gösterisi ve Viyana içinde yürüyüşlerle sona erdi. Aslında Heimatschutz bu program çerçevesinde tam bir gövde

¹ Sultan Abdülaziz 1867 yılında gerçekleştirdiği Avrupa seyahati esnasında Viyana’ya da uğramış ve Habsburg hükümdarı Franz Joseph tarafından bu sarayda ağırlandı.

gösterisi yapmıştı. Sosyal Demokrat İşçi Partisi ise 14 Mayıs 1933'te Heimatschutz'un programına karşı destekçilerini Viyana'nın belediye konutlarında (örneğin Karl-Marx-Hof: yaklaşık 1050 metre uzunluğuyla dünyanın en uzun kesintisiz konut binası) düzenlenen cumhuriyetçi 'özgürlük kutlamalarına' katılmaya çağırmıştı. Yürüyüş yasağı nedeniyle bu program sabah konserleriyle sınırlı kalmıştır (Ganahl, 2022, s. 79-85).

Mayıs 1933'teki bu etkinliklerin her biri Avusturya içindeki ideolojik bölünmenin ne safhada olduğunu gösterir nitelikteydi. Bir taraftan nasyonal sosyalistler Hitler propagandası yaparak Avusturya'nın Almanya'nın bir parçası olduğunu savunurken diğer taraftan Heimatschutz Avusturya'nın 'öz kimliğine' vurgu yapmaya çalışıyor ve bu bağlamda II. Viyana Kuşatması'nın ardından başlayan Avusturya'nın 'zaferlerle' dolu kahramanlar çağına atıfta bulunuyordu – Heimatschutz lideri Starhemberg'e göre geçmişi övmeyen bir ulusun geleceği yoktu. Mayıs ayındaki etkinliklerde en pasif kalan taraf ise sosyal demokratlar olmuştu. Ancak Adolf Hitler yönetimindeki Almanya, ilerleyen süreçte Avusturya üzerindeki baskısını artırmaya devam etmiştir.

2. Eylül Programının Hazırlık Aşamasında Yaşanan Gelişmeler

Eylül 1933'te gerçekleşecek program için Hristiyan Sosyal Parti'nin Genel Başkanı Engelbert Dollfuss Katolik Kilisesi ile bir ittifaka girişti. II. Viyana Kuşatması'nın 250. yıldönümü kutlamalarına damgasını vuran, Sosyal Demokratların yönetimindeki (Kızıl) Viyana değil, Katolik Kilisesi olacaktı. Kilise, 7-12 Eylül tarihleri arasında Viyana'da *Alman Katolikler Günü'nü* kutlayarak bu olay ile 1683 kuşatması arasında kasıtlı bir bağ kurmuştur (Rauscher, 2010, s. 294-295). Esasen 1933 yılını anma yılı olarak ilan etme fikri 1929 yılında Kardinal Başpiskopos Dr. Friedrich Gustav Piffel tarafından ortaya atılmıştı lakin Piffel'in ölümü üzerine onun fikrini Eylül 1932'de piskoposluk makamına gelen Theodor Innitzer hayata geçirdi. Avrupa'da yapılan geniş çaplı reklam kampanyaları kilise ve hükümetin kutlamalara ne derece önem verdiğini gösterir nitelikteydi. Organizasyonun amacı otoriter Dollfuss hükümeti ve Katolik Kilisesi arasındaki dayanışmayı geniş kitlelere göstermek ve böylece Avusturya ve Nazi Almanyası arasına bilinçli bir mesafe koymaktı. Kutlamalar aynı zamanda Katolik Kilisesi ve Hristiyan halklar arasındaki birlikteliği güçlendirmeyi de amaçlıyordu, bundan dolayı sadece Almanca konuşulan ülkelerden Katolikler değil, aynı zamanda 1683'te *'Hristiyan inancının büyük davası uğruna'* yardıma gelmiş olan ülkelere de konuklar davet edilmiştir (Dallinger, 2023c).

Kilisenin yanı sıra devlet kadroları da program için seferber edilmiştir, böylelikle birçok proje gündeme geldi. Planlananlar arasında *'Viyana önlerinde Türkler'* başlıklı bir propaganda filmi çekilmesi veya Mayıs ayında yapıldığı gibi Avusturya ordusunun Viyana sokaklarında geçit töreni yapması gibi halkı etkilemeyi hedefleyen propaganda faaliyetleri vardı. Avusturya Dışişleri Bakanlığı programın diğer devletlerle ilişkileri olumsuz etkilemeyecek bir atmosferde gerçekleşmesi gerektiğinin farkındaydı. Örneğin II. Viyana Kuşatması'nda Avusturya'ya yardıma gelerek bir nevi kuşatmanın seyrini değiştiren Polonya Kralı Johann Sobieski'nin desteğinin fazla vurgulanması yardıma gelen diğer halkları rencide edebilirdi. Bundan dolayı programın içeriği ve davet edilecek kişilerle ilgili evvela bakanlıkla istişare edilmesi kararlaştırıldı (ÖStA, AdR: NPA 711, 20.216-13/32).

Kutlamalardan aylar önce, Ocak 1933'te, Türkiye'nin Avusturya elçisi Hamdi Bey Dışişleri Bakanlığı'na yazdığı bir raporda II. Viyana Kuşatması'nın Avusturya için haiz bulunduğu

ehemmiyeti vurguladıktan sonra kutlamaların Katoliklerle mücadele eden kızıl Viyana'da² Bolşeviklere karşı bir mukabil propaganda ve mücadele vesilesi olacağına değinmiştir. Hamdi Bey'e göre Katolik muhit eskiden Müslümanlık istilasından Hristiyanlığı koruyan bir ehl-i salib (haçlı) kalesi gibi gösterilen Viyana'yı bu defa da yine şarktan gelen Bolşevik dinsizlik propagandasına karşı mukabil hücumla geçebilmek için adeta manevi bir ehl-i salib faaliyeti merkezi olarak göstermek istiyordu (TDA, 506/42768-192915- 99). Hamdi Bey raporunda bakanlığı oldukça yerinde bilgilendirmişti zira söz konusu kutlamalar esasen Türklere veya Türkiye'ye karşı değildi, kilisenin düşman imajı bu defa Osmanlı İmparatorluğu'ndan Sovyetler Birliği'ne aktarılmıştır (Rauscher, 2010, s. 296).

Kutlamalar her ne kadar Türkiye aleyhine bir propagandaya dönüştürülme de iki genç cumhuriyet arasındaki olumlu ilişkilere gölge düşürme tehlikesi kaçınılmazdı. Avusturya tarafı ise en başından beri diplomatik bir krizden kaçınmak için büyük özen gösterdi. Bu maksatla Türk hassasiyetleri iyi bilen ve daha önce Türkiye'de diplomatik görevde bulunmuş Theodor Hornbostel programı şekillendirmesi için bilinçli olarak görevlendirildi. Hamdi Bey de ihtiyati bir tedbir olarak Hornbostel ve Şansölye Engelbert Dollfuss ile görüşerek programın mümkün olduğunca makûl şekillenmesine katkı sağlamıştır (Koch, 2016, s. 651-652).

Kutlamalara Türkiye'den en üst düzey tepki Mart 1933'te dışişleri bakanı Tefvik Rüştü (Aras)'dan geldi. Lâkin Tefvik Rüştü tepkisini direk olarak Ankara'daki Avusturya maslahatgüzarı Norbert Bischoff'a değil de Macar Elçisi Ladislaus Tahy karşısında dile getirmişti. Türk dışişleri bakanının meseleyi direk muhatabına karşı ifade etmemesi diplomatik bir hareketti. Bakan eğer direk Avusturya maslahatgüzarına başvursaydı meseleyi doğal olarak Avusturya hükümetine iletmış olacaktı. Bu başvurunun neticesiz kalması ise hiçbir şey yapmamasından daha kötü olabilirdi. Tefvik Rüştü muhtemelen Macar elçinin durumu Avusturyalı muhatabına ileteceğinden emindi. Öyle de oldu; Norbert Bischoff 22 Mart 1933'te Şansölye Dollfuss'a Tahy'nin anlattıkları raporladı; Türk dışişleri bakanına göre sürekli olarak Batı'nın 250 yıl önce 'Türk barbarlardan' kurtulduğu duyuluyor fakat Birinci Dünya Savaşı'nda ittifak devletlerinin yardımına koşan ve son nefeslerine kadar savaşan Türk askerlerinden hiç bahsedilmiyordu (ÖStA, AdR: NPA 30, 21515).

Ağustos ayına gelindiğinde Bakan Tefvik Rüştü'nün tavrı değişti, zira program içeriğinin Türk hassasiyetlerine uygun bir şekilde hazırlanması Tefvik Rüştü'nün de konuya bakışını yumuşatmıştı; ağustos başında Tefvik Rüştü Norbert Bischoff'a gösterilen hassas ilgi ve dostane tutum için teşekkürlerini ifade etti. Hatta davet gelmesi halinde askeri bir heyet göndermek için Başbakan İsmet İnönü'den onay isteyeceğini de ekledi (ÖStA, AdR: NPA 711, 24224). Neticede kutlamalara, Avusturya'nın daha kalabalık beklentisinin aksine, Türkiye'yi temsilen sadece bir kişinin, Berlin'deki askeri ataşe Cevdet Bey'in katılmasına karar verilmiştir (ÖStA, AdR: NPA 711, 24975).

Hükümet kutlamaların makul bir içeriği olacağına ikna olmuş gibiydi ama bu düşünce Türk basını için geçerli değildi; Avusturya'nın Dollfuss yönetiminde Faşist İtalya ile yakınlaşması ve Almanya tehdidine karşı almaya çalıştığı önlemler gazeteler tarafından yakından takip edilmekteydi. Almanya'da 30 Ocak 1933'te nasyonal sosyalistlerin iktidara gelmesi Avusturya için tehlikenin artık kapıya dayandığının habercisiydi. Hitler yönetiminin ilhak etmeyi planladığı bir ülkenin bağımsızlığına ve ulus bilincine vurgu yapan kutlamalara bir delegasyon göndermesi ise beklenemezdi. Bu konu 5 Eylül 1933 tarihli Hakimiyeti Milliye gazetesinde gündeme geldi; habere

² Viyana, 1919-1934 Birinci Cumhuriyet döneminde belediye başkanları Jakob Reumann ve Karl Seitz yönetiminde mutlak Sosyal Demokrat çoğunlukla yönetildiği için bu adla anılmıştır.

göre Polonya, Çekoslovakya, İtalya, Fransa, Belçika ve İsviçre'den murahhaslar geleceği halde Almanların programa katılması söz konusu değildi (Avusturya, 1933, s. 2). Cumhuriyet gazetesi yazarı Yunus Nadi ise yaklaşan kutlamaları şiddetle eleştirdi, *Viyana devleti tarihin tahrifinden medet umuyor* başlıklı yazısında Avusturya'nın Almanya'ya bağlanmasının tarihin önüne geçilemeyecek zarurelerinden biri olduğuna değiniyordu. Almanya için Avusturya zorla ilhak olunacak bir parça değil, aynı ırkın camiaya kendiliğinden katılacak küçük bir kısmıydı. Nadi, Dollfuss'u ip üzerinde geçici başarılar gösteren bir cambaza benzetmişti. Bu cambazlıklardan bir tanesi de Türkleri ilgilendiren II. Viyana Kuşatması'nın 250. Yıl kutlamalarıydı. Aslında kutlamalarla verilmek istenen mesaj belliydi; Avrupa'yı Türk ve İslam istilasından kurtarmış olan Viyana'nın istiklal ile yaşamaya hakkı yok mudur denilmek isteniyordu. Nadi'nin çekincesi Dollfuss Hükümeti'nin içine düştüğü abartılarda Türklerin hissiyatını rencide edecek taşkınlıklara meydan vermesi veya bir kere yanlış cereyana kapı açtıktan sonra taşkınlıkların önüne geçilmez hale gelmesiydi. Tevfik Rüştü'nün Macar elçisine ifade ettiği meseleye benzer şekilde Nadi de Birinci Dünya Savaşı'na atıfta bulunarak; '*Avusturya'yı korumak ve kurtarmak için Galiçya ve İsonzo cephelelerinde can veren Türklerin hatırası olsun Dollfuss'un yüzünü kızartmalıdır*' diye belirtmiştir (Nadi, 1933, s. 1, 3).

3. 250 Yıl Sonra 12 Eylül 1683: Türklerden Kurtuluş Kutlamaları ve Türk Basınının Eleştirileri

Eylül 1933'te düzenlenen *Türklerden kurtuluş kutlamaları*, Habsburglar döneminde, 1783 ve 1883 yıllarında, gerçekleştirilen yıldönümlerinin bir nevi devamı niteliğindedir. Organizasyon kapsamında II. Viyana Kuşatması'nın yanı sıra Katolik Avusturya'nın en önemli sembollerinden biri olan Aziz Stephen Katedrali'nin inşasının 500. yılı ve 1853'te tüm Alman Katolik temsilcilerinin Viyana'da bir araya gelmelerinin 80. Yılı da anılmıştır.

1933'te *Alman Katolikler Günü* ile bağlanan program çerçevesinde toplam 53 toplantı, 50 kilise müziği performansı ve Hıristiyan sanatı ve etnolojisi üzerine 15 sergi düzenlenmişti (Liebmann, 1986, s. 168). Şansölye Engelbert Dollfuss 11 Eylül'de gerçekleştirdiği meşhur Trabrennplatz hitabına "*Aziz Stephen Katedrali'nin ve Türklerden kurtuluşun işareti altında, anavatanımızın büyük tarihini hatırlıyoruz*" diye başlamıştı. O günlerde Dollfuss'un Avusturya'daki siyasi müttefiklerden biri yukarıda da bahsedilen Heimatschutz'un lideri Starhemberg'di. Dollfuss konuşmasında Heimatschutz lideri ile aynı adı taşıyan ve 1683'te Viyana'nın şehir komutanı olan Ernst Rüdiger von Starhemberg arasında maksatlı bir bağlantı kurmuştur. Nasıl bir Alman devleti olmak istediklerini ise şu şekilde dile getirmiştir: "*Sosyal, Hıristiyan Alman devleti olan bir Avusturya istiyoruz. Evet, o kadar Almanız, o kadar doğal Almanız ki bunu vurgulamak gereksiz görünüyor. Orta Avrupa'nın bu Hıristiyan bölgesinde Alman kültürünü korumalı ve Hıristiyan Alman kültürü için Avusturya formunda şekillendirmeliyiz. Kimin Almanlığa daha iyi hizmet ettiğine karar vermeyi gelecek nesillere bırakıyoruz*" (Die Rede des Bundeskanzlers, 1933, 3)

Ertesi gün, yani 12 Eylül 1933 hükümet tarafından resmî tatil ilan edilmiş fakat *Kızıl Viyana Belediyesi* bunu kabul etmemişti. O gün Federal Cumhurbaşkanı Wilhelm Miklas Kahramanlar Meydanı'nda (Heldenplatz) konuştu. Viyana'nın en önemli meydanlarından biri olan bu alanda Osmanlı Devleti'ne 1697'de Zenta'da ve 1716'da Petrovaradin'de büyük bir yenilgi yaşatan Prinz Eugen'in, altında Osmanlı sancağı bulunan, heykeli yer alıyordu. Miklas'ın konuşması Dollfuss'a göre daha yapıcıydı, hatta eski klişeleri kullanmak yerine '*cesur yeniçeriler*'den bile bahsetmişti. Miklas'ın en dikkat çeken sözleri arasında şunlar yer alıyordu: "*Birbiriyle taban tabana zıt iki kültür bu şehrin kapılarının hemen dışında çarpıştı. O dönemde düşman olarak karşımıza çıkan büyük*

Osmanlı İmparatorluğu'nun gücü ve askeri kudreti bugün çoğu zaman hayal bile edilemiyor.” (Koch, 2016, s. 652-653). Konuşmasında Birinci Dünya Savaşı'ndaki silah arkadaşlığına da değinen Miklas, eski cesur düşmanın uzun zamandır dostları haline geldiğini söylemiştir (Miklas, 1933, s. 1).

Bu kapsamda yapılan birçok programın ardından kutlamalar 12 Eylül akşamı Viyana'daki Aziz Stephen Katedrali'nde Kardinal Theodor Innitzer tarafından verilen bir vaaz ile son buldu. Kardinal, programın özel başarısını överek, başta Cumhurbaşkanı Wilhelm Miklas ve Şansölye Engelbert Dollfuss olmak üzere katkıda bulunan herkese teşekkür etti (Dallinger, 2023c).

Kutlamalara Türkiye'nin tek temsilcisi olarak katılan Cevdet Bey'e Cumhurbaşkanı Miklas gümüş bir şeref hatırası vermişti. Hediye Son Posta gazetesinde eleştirel bir yazı ile gündeme geldi. Yazar (A.E.) söz konusu kutlamaları bir papaz merasimi olarak yansıtıyordu. Ayrıca bu merasimde söylenen nutuklar da hep Türk aleyhtarı kelimelerle doluydu ve 250 yıldır sönmeyen bir papaz kininin zehirlerini saçıyordu (Sözün Kısası, 1933, s. 3). Esasen durum yazıda gösterilmeye çalışıldığı gibi gerçekleşmedi. Programın içeriğinde Türklerin aleyhine konuşmalardan sakınıldığı gibi Avusturyalı yetkililer gazetelerde dahi Türk aleyhtarı bir hava oluşturulmamasına özen göstermişlerdir (Koch, 2016, s. 653). Bu bağlamda Türk gazetelerinde yayımlanan makaleler ise genel olarak oldukça eleştirel olmuştur.

12 Eylül 1933 tarihli Son Posta gazetesinde kutlamalar vesilesiyle yayımlanan '*Türk Ordusu Viyana Önünde!*' başlıklı yazıda 1683'teki kuşatmaya değinilirken '*bugün dünyanın bütün papazları Viyana'da ilahi okumakla meşgul*' diye abartılı bir yorum yer almıştı (250 Sene Evvel Bugün, 1933, s. 6).

Cumhuriyet gazetesi yazarlarından Yunus Nadi'nin oğlu Nadir Nadi kutlamalardan bir gün sonra yayımlanan yazısında '*Viyana şenliklerinin feci ve komik tarafları*'nı kaleme almıştır. Viyana'daki gazeteleri yakından takip eden Nadi değerlendirme yaparken, '*bunları okuyan zanneder ki, Avusturya milleti pek yakın bir mazide, büyük Aleksandr'ın (İskender), Fatih'in, Napolyon'un fütuhatını gölgede bırakan bir savaş kazanmıştır*' diyor ve ekliyordu '*Viyana'nın muvaffakiyetinden ziyade Kara Mustafa Paşa'nın muvaffakiyetsizliği demek olan İkinci Viyana Muhasarası hakkında şu beş ay zarfında yazılan eserler, dünyanın en büyük harikası, Dumlupınar zaferi hakkında memleketimizde yazılan eserlerden kat kat fazladır*' ifadelerini kullanıyordu (Nadi, 1933, s. 1).

Nadi bir başka yazısında Avusturya üzerinde oynanan oyuna dikkat çekerek '*Avusturya'yı bugün için oyalamanın çaresini buldular, fakat her gün bir bayram uydurulabilir mi?*' diye sormuştur. Nadi'ye göre Türk muhasarasının 250. Yıldönümü, Almanya'ya iltihak tehlikesinden korkanların imdadına bir hızır gibi yetişmişti. Nadi, Viyana'daki durumu şöyle aktardı: '*Birkaç gün içinde şehrin nüfusu üç yüz bin kadar arttı. Senelerden beri bomboş duran otellerde yer bulmak hemen hemen imkân haricinde. Sokaklarda binbir çeşit kıyafete tesadüf ediliyor: Babacan Fransızlar, palabıyıklı Çekler, komik telaffuzlu Polonyalılar.* Kutlamalar arasında üst düzey devlet yetkililerinin katıldığı dini merasime de değinen Nadi, bunun bir propaganda unsuru olarak, maksadın Viyana'ya seyyah getirmek ve para kazanmak olduğu yorumunda bulunmuştur (Nadi, 1933, s. 3).

Peyami Safa kutlamaları konu alan yazısında 250. Yılı bir zaferin değil, bir korkunun yıldönümü olarak addetmişti. Safa, Avusturya'nın artık Türklerden korkmaması gerektiğini vurgulamış ve bundan sonra Viyana'ya '*ancak musiki dinlemek, tedavi görmek veya operet seyretmek için geleceğiz*' ifadelerini kullanmıştır (Safa, 1933, s.3). M. Turhan ise II. Viyana Muhasarası'nın safhalarını anlattığı yazısının sonunda kuşatmanın başarısızlığını Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın hatalarına bağlamış ve Türklere karşı Viyana'ya yardıma gelen Polonya Kralı Sobieski ve Avrupalı diğer müttefiklerin

zahmetsiz bir zafer kazandıklarına vurgu yapmıştır. Turhan'a göre o günkü Avusturya'nın, bugünkü Avusturya gibi, muhasaranın akim kalmasından şeref almaya hakkı yoktu, muhasaranın şerefi gibi hicabı da Kara Mustafa Paşa'ya aitti, o isteseydi Viyana Türkün olurdu. (Turhan, 1933, s. 4).

Kutlamalara en tepkisel yaklaşan gazete Cumhuriyet 25 Eylül 1933'te de nasyonal sosyalist Alman Yüksek Tahsil Talebesi Birliği başkanı Dr. Von Leers'in kutlamalarla ilgili gönderdiği bir mektubu yayımlamıştır. Mektupta Dollfuss hükümetinin böyle bir organizasyona girişmesindeki sebep: *'Avusturyalıların, bütün kalplerile Adolf Hitlerin idaresinde bulunan Almanya'ya iltihakı istemelerine rağmen, halk arasında hiçbir zaman mevcut olmayan bir Avusturyalılık zihniyeti yaratmaktadır'* diye belirtilmiştir (Alman gençliği, 1933, s. 3).

Vakit gazetesi yazarı Suphi Nuri kutlamaların daha çok Almanya ile ilgisine değiniyor ve Dollfuss'un ülkesi için gösterdiği çabalara vurgu yapıyordu. Nuri'ye göre Orta Avrupa'da güçlü bir Almanya'nın ortaya çıkmasına engel olmak isteyen batılı güçler Dollfuss'u destekleyerek Avusturya'yı Almanya'dan kurtarmak istiyorlardı. Bundan dolayı Dollfuss hükümetine siyasi, mali, iktisadi yardımlar yapılmıştı, bu vesileyle de Avusturya siyaseti bir rol oynamış ve varlık göstermişti. Nuri kutlamaların bu kadar parlak bir suretle icra edilmesini bu sebeplere bağlıyordu. Kutlamalar vesilesiyle Avusturya milleti, milliyeti, fanatizmi ortaya çıkarılmak isteniyor ve Almanya'ya karşı bir cephe takviye ediliyordu. Suphi Nuri kutlamaları gayet olağan buluyordu zira Waterloo muharebesinin yıl dönümü İngilizler tarafından kutlanırken Fransızlar kızmıyorlardı hatta Yunanlılar istiklallerinin yüzüncü yılını kutlarken Türkiye Cumhuriyeti de merasimde hazır bulunmuştu. Her millet tarihi ile iftihar edebilirdi, doğal olarak Türkler açısından da bir mesele yoktur (Nuri, 1933, s. 8).

Türkiye'nin Avusturya elçisi kutlamalardan hemen sonra gözlemlerini Türkiye'ye iletmişti. Hamdi Bey kutlamaların hükümete mensup kleriko-faşist gazetelerin göstermek istedikleri mana ve ehemmiyeti alamamış olduğu kanaatindeydi. Ayrıca Dollfuss'un otoriter rejiminin kilise bayraklarıyla meydana atılmasını oldukça tehlikeli bulmuştu. Kamuoyu ise hükümetin müşkül durumunun bu kutlamalarla tamir edilemeyeceğini idrak etmişti. Dollfuss'un bir *'Program'*ın ifadesi diye ilan edilen nutku beklenen etkiyi yaratmamıştı. Raporunun sonunda Hamdi Bey kutlamalarda Türk Milleti'nin şerefini incitecek bir nümayişin olmadığını belirtmiş, bu durumu da Dollfuss ve Kardinal Innitzer nezdinde yaptığı teşebbüslere bağlamıştır (TDA, 506/42768-192915- 106).

Son olarak, II. Viyana Kuşatması'nın bir diğer hatırasını veya yansımısını, 1933 yılında Türklerden Kurtuluş Kutlamaları'nın yapıldığı dönemde Viyana'da Türkiye tarafından restore ettirilen atlı bir Türk heykelini anmak yerinde olacaktır. Bu heykel, Kara Mustafa Paşa'nın 1683'teki kuşatma sırasında otağını kurduğu tahmin edilen yedinci bölgede, bir tarafı Neustiftgasse'ye, diğer tarafı ise Kellermannngasse'ye bakan köşe bir binanın üzerinde yer almaktadır. Heykelin altında, bölgenin tarihsel önemine işaret eden şu ifadeler bulunmaktadır: *1683 yılında Türkler tarafından gerçekleştirilen ikinci Viyana kuşatması sırasında Kara Mustafa'nın çadırı bu noktada bulunuyordu* (Almanca: *Bei der zweiten Belagerung Wiens durch die Türken im Jahre 1683 stand an dieser Stelle das Zelt Kara Mustaphas.*). Yıllar içinde heykel, hava koşullarından kaynaklanan bazı hasarlara uğramıştır. Viyana'daki Federal Anıtlar Dairesi, 1932 yılında heykeldeki hasarı tespit etmiş ve restorasyon için gerekli finansmanı sağlamak amacıyla Türk Elçiliği'ne başvurmuştur (Gollner, 2023). Türkiye Maarif Vekaleti'ne iletilen yazışmalarda, Hamdi Bey heykelin Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'ya ait olduğunu belirtmiş, ancak heykel aslında yalnızca bir Türk atlısını temsil etmektedir. Hamdi Bey'in talebi üzerine, heykelin restore edilmesi için 75 lira gönderilmiş ve

restorasyon çalışmalarının ardından heykel 1933 yılında eski ihtişamına kavuşmuştur (BCA, 30-10-0-0/146-42-9).

Sonuç

1933 yılında Viyana’da düzenlenen ‘Türklerden Kurtuluş Kutlamaları’, farklı ideolojik grupların farklı yaklaşım ve tonlarla organize ettiği bir dizi etkinlikten oluşmuştur. Kutlamaların ilk aşaması, mayıs ayında Avusturyalı nasyonal sosyalistler, paramiliter Heimatschutz ve Sosyal Demokratlar tarafından organize edilmiştir. Her grup, kutlamaları farklı ideolojik çerçevelerle şekillendirerek, farklı bir dil ve atmosfer yaratmıştır. Sosyal Demokratlar, etkinlikleri kültürel bir etkinlik olarak düzenleyip, olumlu ve hoşgörülü bir hava oluşturmuşlardır. Buna karşılık, nasyonal sosyalistler ve Heimatschutz’un programları daha radikal söylemler içermiş ve sadece bir anma etkinliği olmaktan öte, dönemin güncel politik hedeflerine hizmet eden bir araç haline gelmiştir.

7-12 Eylül 1933 tarihlerinde gerçekleştirilen etkinlikler, *Türklerden Kurtuluş Kutlamaları* çerçevesindeki asıl yıl dönümü kutlamalarıdır ve devlet düzeyinde yapılan resmi etkinlikler olarak öne çıkmaktadır. Mayıs ayında yapılan daha küçük çaplı etkinliklerin aksine, Eylül’deki kutlamalar çok daha kapsamlı, merkezi ve resmi bir biçimde düzenlenmiştir. 12 Eylül’deki program her ne kadar *Türklerden Kurtuluş Kutlamaları* (Alm. Türkenbefreiungsfeier) olarak anılsa da asıl hedef Türkler olmamıştır. Kutlamalar, 1683 yılına referansla, yeni bir düşman algısı yaratmayı ve bu sayede bir Avusturyalı kimliği oluşturmaya katkı sağlamayı amaçlamıştır. II. Viyana Kuşatması, bu bağlamda yalnızca bir vesile olmuştur; kutlamalar, geçmişin hatırlanmasının ötesine geçerek, dönemin ideolojik ihtiyaçlarına hizmet eden bir araca dönüşmüştür.

Bu dönemde Avusturya bir nevi hem doğudan hem de batından gelen iki tehlike arasında kalmıştır. Kilise ve hükümetin hedefleri Avusturya’nın çıkarları doğrultusunda bir olsa da görünürde kilise Sovyet propagandasına karşı harekete geçmiş hükümet ise ülkede gitgide artan Nazi propagandası ve ilhak tehlikesi yüzünden Almanya ile bilinçli bir mesafe yaratma çabasına girişmiştir. 1930’lu yıllarda Avusturya’daki ideolojik bölünmeler oldukça ciddi boyutlara vardığı için hükümet halk arasında bir bütünleşme sağlayabilmek adına da bu kutlamaları bir vesile olarak kullanmış ve bunun için de en birleştirici unsur olarak Katolikliği ön plana çıkarmıştır.

7-12 Eylül tarihleri arasındaki kutlamalar, geçmişin hatırlanmasından ziyade dönemin siyasi hedeflerine hizmet eden çok yönlü bir strateji olarak kurgulanmıştır. Türkiye ise kutlamaların hem modernleşme süreci hem de uluslararası imajı üzerindeki potansiyel olumsuz etkilerinden endişe duymuştur. Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü, ilk etapta sert bir şekilde tepki gösterse de Avusturya’nın temkinli tavrı karşısında daha yapıcı bir tutum sergilemiştir. Türk gazetelerinin konuya bakışı ise arka planını bilmelerine rağmen genel olarak tepkisel olmuş, Şansölye Engelbert Dollfuss eleştirilerin hedefi haline gelmiştir. Esasen kutlamalara karşı Türkiye’nin tepkisi iki alanda kendini göstermiştir: Birincisi, modernleşme süreci içinde olan Türkiye’nin, bu kutlamalar nedeniyle olumsuz bir algıya maruz kalma ihtimali, ikincisi ise I. Dünya Savaşı’nda Avusturya’yı korumak üzere Galiçya Cephesi’ne gönderilen Türk askerlerinin unutulmuş olmasıdır. Dollfuss hükümetine yakın gazeteler, kutlamaları abartılı bir şekilde gündeme taşımış ve olumlu bir çerçevede sunmaya çalışmıştır. Ancak, bu girişimler, ideolojik olarak parçalanmış bir toplum yapısına sahip Avusturya’da beklenen etkiyi yaratmamış, farklı kesimler arasında kutuplaşmayı azaltmak yerine mevcut gerilimleri daha da belirginleştirmiştir. Özellikle nasyonal sosyalist ve sosyal demokrat çevrelere yakın yayın organları, resmi kutlamalara mesafeli yaklaşarak eleştirel bir tutum sergilemiştir. Bu iç çekişmelerle karakterize edilen dönemin trajik bir sonucu olarak, kutlamalardan yaklaşık 10 ay sonra, 25 Temmuz 1934’te,

Şansölye Engelbert Dollfuss, Avusturyalı nasyonal sosyalistlerin bir darbe girişimi sırasında öldürülmüştür. Bu olay, Avusturya'nın Nazi Almanyası karşısındaki kırılğan durumunu daha da belirgin hale getirmiştir. Dollfuss'un yerine geçen Kurt Schuschnigg, Hitler liderliğindeki Almanya'nın Avusturya üzerindeki emellerine direnmeye çalışmışsa da Mart 1938'de gerçekleşen Anschluss (ilhak) sürecini engelleyememiştir. İlhak sonrasında Avusturya, önce "Ostmark" adıyla, 1942'den itibaren ise "Donau- und Alpenreichsgaue" olarak anılmıştır. Ülke, ancak II. Dünya Savaşı'ndaki Alman yenilgisi sonrasında bağımsızlığını yeniden kazanabilmiştir.

Kaynakça

1. Arşiv Vesikaları [Türkiye Cumhuriyeti ve Avusturya Arşivleri]

Avusturya Devlet Arşivleri, Cumhuriyet Arşivi (ÖStA, AdR), NPA 30, 21515. 22 Mart 1933.

ÖStA, AdR, NPA 711, 24224. 8 Ağustos 1933.

ÖStA, AdR, NPA 711, 24975. 7 Eylül 1933.

ÖStA, AdR: NPA 711, 20.216-13/32. 15 Ocak 1933.

Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi (TDA), 506/42768-192915- 99. 25 Ocak 1933.

TDA, 501/32063-126201-3. 26 Haziran 1933.

TDA, 506/42768-192915- 106. 16 Eylül 1933.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-10-0-0/146-42-9. 13 Kasım 1932.

2. Süreli Yayınlar / Gazeteler

Alman gençliği. "Nankör Müttefikler" in Türkler aleyhindeki tezahüratına iştirak etmiyor.

(1933). Cumhuriyet. Yayımlanma Tarihi: 25.09.1933. Sene: 10. Numarası: 3372.

Avusturya. Viyana'da Toplanacak Katolik Kongresi. (1933). Hâkimiyeti Milliye. Yayımlanma Tarihi: 05.09.1933. Sene: 14. Numarası: 4357.

Der Ministerbesuch in Graz. Die Feier in der Engelman-Arena. (1933). Grazer Tagblatt. Yayımlanma Tarihi: 15.05.1933. Sene: 43. Numarası: 224.

Die Rede des Bundeskanzlers. (1933). Neue Freie Presse. Yayımlanma Tarihi: 12.09.1933. Numarası: 24785.

Nadi, Y. (1933). Viyana devleti Tarihin tahrifinden Medet umuyor! Cumhuriyet. Yayımlanma Tarihi: 08.09.1933. Sene: 10. Numarası: 3355.

Nadi, N. (1933). Viyana şenliklerinin Feci ve komik Tarafları. Cumhuriyet. Yayımlanma Tarihi: 13.09.1933. Sene: 10. Numarası: 3360.

Nadi, N. (1933). Viyana'daki şenlikler. Cumhuriyet. Yayımlanma Tarihi: 15.09.1933. Sene: 10. Numarası: 3362.

Safa, P. (1933). Bir korkunun yıldönümü. Cumhuriyet. Yayın Tarihi: 13.09.1933. Sene: 10. Numarası: 3360.

Sözün Kısası. Kaymakam Cevdet Beye Madalya Verdiler. (1933). Son Posta. Yayın Tarihi: 15.09.1933. Sene: 4. Numarası: 1129.

Turhan, M. (1933). Viyana önünde Türkler. Cumhuriyet. Yayın Tarihi: 13.09.1933. Sene: 10. Numarası: 3360.

250 Sene Evvel Bugün: Türk Ordusu Viyana Önünde! Son Posta. (1933). Yayın Tarihi: 12.09.1933. Sene: 4. Numarası: 1126.

3. Kaynak Eserler

Bozdoğan, S. (2020). Modernizm ve Ulusun İnşası, Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür. İstanbul: Metis.

Dallinger, S. (2023a). 'Türkenbefreiungsfeiern' der Parteien 1933 – Überblick.

<https://www.oeaw.ac.at/tuerkengedaechtnis/feiern/250-jaehriges-jubilaem-1933/tuerkenbefreiungsfeiern-der-parteien-1933> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 29.08.2024). Avusturya Bilimler Akademisi (ÖAW).

Dallinger, S. (2023b). 'Türkenbefreiungsfeier' der Nationalsozialistinnen (13. Mai 1933).

<https://www.oeaw.ac.at/tuerkengedaechtnis/feiern/250-jaehriges-jubilaem-1933/tuerkenbefreiungsfeier-der-nationalsozialistinnen> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 29.08.2024). Avusturya Bilimler Akademisi (ÖAW).

Dallinger, S. (2023c). Katholikentag & Staatliche Türkenbefreiungsfeier 1933.

<https://www.oeaw.ac.at/tuerkengedaechtnis/feiern/250-jaehriges-jubilaem-1933/katholikentag-staatliche-tuerkenbefreiungsfeier> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 27.08.2024). Avusturya Bilimler Akademisi (ÖAW).

Dere, U. (2020). Cumhuriyet'in ilk yıllarında eski başkentte yeni rejimin ilk sembolü:

Sarayburnu Atatürk Heykeli. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 67, 117-142.

Egli, E. A. (2017). Atatürk'ün Mimarı'nın anıları, genç Türkiye inşa edilirken. (G. G. Uçer, çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Ganahl, S. (2022). Campus Medius: Digitales Kartografieren in den Kultur- und Medienwissenschaften. Bielefeld: Transcript Verlag.

Gollner, M. (2023). Wien 7, Türkische Reiterfigur.

<https://www.oeaw.ac.at/tuerkengedaechtnis/denkmaeler/ort/neustiftgasse-tuerkische-reiterfigur> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 29.08.2024). Avusturya Bilimler Akademisi (ÖAW).

Koch, K. (2016). Österreich und die Türkei in der Zwischenkriegszeit 1918-1938. B. Haider-

- Wilson und M. Graf (Edt.). Orient & Okzident (s. 609-665). Wien: Neue Welt Verlag.
- Liebmann, M. (1986). Die geistige Konzeption der österreichischen Katholikentage in der Ersten Republik. I. Ackerl (Edt.). Geistiges Leben im Österreich der Ersten Republik: Auswahl der bei den Symposien in Wien vom 11. bis 13. November 1980 und am 27. und 28. Oktober 1982 gehaltenen Referate, Bd. 10. Wien: Verl. für Geschichte u. Politik.
- Miklas, W. (1933). Das Heldenzeitalter Österreichs: Reden des Bundespräsidenten, Wilhelm Miklas, bei der Türkenbefreiungsfeier und dem Allgemeinen Deutschen Katholikentag am 12. Sept. 1933. Wien: Österr. Heimatdienst.
- Rauscher, P. (2010). Die Erinnerung an den Erbfeind. Die „Zweite Türkenbelagerung“ Wiens 1683 im öffentlichen Bewusstsein Österreichs im 19. und 20. Jahrhundert. G. Haug-Moritz, L. Pelizaeus (Edt.). Repräsentationen der islamischen Welt im Europa der frühen Neuzeit (278-305). Münster: Aschendorff Verlag.
- Sachar, H. M. (2017). Avrupa'nın Katli 1918-1942. (E. Gökyaran, çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.